आरवत आहे, म्हणून का कोणी त्याला मानपत्र दिले आहे ? कोंबड्याचा तो सहज-धर्म आहे. त्याप्रमाणेंच खरें बोलणें, भूतमात्री दया, कोणाचें उणें न पाहणें, सर्वांची शुश्रूषा करणें, वगैरे सत्पुरुषाचें कर्म सहज चाललेले असतें. तें केल्याशिवाय तो जगणारच नाहीं. कोणी जेवला म्हणजे का आपण त्याचा गौरव करतो ? खाणें, पिणें, झोंपणें ही जशी सांसारिकाची सहजकर्मे तशीच सेवाकर्मे ज्ञान्याचीं सहजकर्मे. उपकार करणें हा त्याचा स्वभाव होतो. मी उपकार करणार नाहीं असे जरी तो म्हणाला तरी त्याला तें अशक्य आहे. अशा ज्ञानी पुरुषाचें तें कर्म अकर्मदशेला आलें आहे असें समजावें. या दशेलाच संन्यास ही अति पवित्र पदवी दिलेली आहे. संन्यास म्हणजे अशी ही परमधन्य अकर्मदशा. या दशेलाच कर्मयोगहि म्हणावें. कर्म करीत असतो म्हणून तो योग; परंतु करूनहि करीत आहे असे वाटत नाहीं म्हणून तोच संन्यास. अशा कांहीं युक्तीनें तो कर्म करतो की त्याचा लेप लागत नाही म्हणून तो योग व करूनहि कांहींच केलें नाहीं म्हणून संन्यास.

संन्यासाची कल्पना

संन्यासाची कल्पना काय आहे ? कांहीं कर्मे सोडणें, कांहीं कर्मे करणें, अशी कल्पना आहे काय ? अशी कल्पना नाहीं. संन्यासाची व्याख्याच मुळीं अशी आहे कीं सर्व कर्मे सोडणें. सर्व कर्मांतून मुक्त होणें, कर्म यत्किंचितहि न करणें, म्हणजे संन्यास. पण कर्म न करणें म्हणजे काय ? कर्म फार चमत्कारिक आहे. सर्व-कर्म-संन्यास होणार कसा ? मागून पुढून सर्वत्र कर्म व्यापून आहे. अहो, बसलेत तरी ती क्रिया झाली. बसणें हें क्रियापद झालें. केवळ व्याकरणाच्या दृष्टीनेंच ती क्रिया झाली. असें नव्हे, तर सृष्टिशास्त्रातहि बसणें म्हणजे क्रियाच झाली. बसून बसून मांडी दुखायला लागते. बसण्यातहि श्रम आहेत. न करणें हें सुद्धां जेथें कर्म ठरतें तेथें कर्म-संन्यास व्हावा तरी कसा ? भगवंतानीं अर्जुनाला विश्वरूप दाखविलें. तें सर्वत्र पसरलेलं राहिलेलें विश्वरूप पाहून अर्जुन भ्याला व त्यानें घाबरून डोळे मिटले. परंतु डोळे मिटून पाहतो तो तें आत दिसू लागले. डोळे मिटले तरी सुद्धां जे दिसतें तें कसें टाळावें ? न केल्यानेंहि जें होतें तें कसें टाळावें ?

एका मनुष्याची गोष्ट आहे. त्या माणसाजवळ सोन्याचे मोठमोठे मौल्यवान दागिने होते. ते दागिने एका मोठ्या पेटींत तो बंद करून ठेवणार होता नोकरानें एक भली मोठी लोखंडाची पेटी करून आणली. ती पाहून तो गृहस्थ म्हणाला, "काय मूर्ख आहेस ! अरे अजागळा, तुला सौंदर्याची कांहीं कल्पना आहे का ? असे सुंदर मोलाचे दागिने आत ठेवावयाचे, तर ते काय या या घाणेरड्या लोखंडाच्या पेटींत ठेवावयाचे ? चांगली सोन्याची पेटी करून आण." नोकरानें सोन्याची पेटी करून

आणली. "आता कुलूपहि सोन्याचेच आण. सोन्याच्या पेटीला सोन्याचेंच कुलूप शोभेल." तो गृहस्थ दागिने लपवावयास गेला. सोनें झाकायला गेला परतु तें सोनें झाकलें का फाकलें ! चोरांना दागिने शोधण्याची गरजच नाहीं. उघडावी पेटी म्हणजे झाले. सारांश, कर्म न करणें सुद्धा कर्म करण्याचाच एक प्रकार होतो. इतकें हें व्यापक कर्म त्याचा संन्यास कसा करायचा ?

दोन प्रकारचा संन्यास

अशा कर्मांचा सन्यास करण्याची रीतच मुळी ही की यच्चयावत् कर्मे करीत सहून देखील ती गळून पडतील अशी युक्ति साधायची. असें जेव्हा होईल त्या वेळेसच सन्यास लाभला. कर्मे करूनहि तीं सर्वच्या सर्व गळून पडणें ही वस्तु कशी आहे ? सूर्यासारखी आहे. सूर्य रात्रंदिवस कर्म करून राहिला आहे. रात्रीहि तो कर्म करतोच. त्याचा प्रकाश दुसऱ्या गोलार्धात काम करीत असतो. परतु एवढी कामें करीत असताहि तो काहींच करीत नाहीं असेसुद्धां म्हणतां येईल. म्हणून तर भगवान् म्हणतात, "मी हा योग प्रथम सूर्याला सांगितला आणि मग विचार करणारा मनन करणारा मनु सूर्यापासून हा योग शिकला." चोवीस तास कर्म करीत राहूनहि सूर्य लेशमात्रहि कर्म करीत नाहीं. खरोखर, ही स्थिति अद्‌भुत आहे यांत शंका नाहीं.

परतु सन्यासाची ही फक्त एक तऱ्हा झाली. तो कर्म करून करीत नाहीं. अशी स्थिति जशी वर्णन केली, तशी त्याची दुसरीहि बाजू आहेच. तो काही एक कर्म करीत नाहीं; परतु सर्व दुनियेला कर्म करावयाला लावतो. ही त्याची दुसरी बाजू आहे. त्याच्यामध्यें अपरपार प्रेरक शक्ति आहे. अकर्माची खुबी तर हीच. अकर्मात अनंत कार्यास लागणारी शक्ति भरून राहिलेली असते. वाफेचें असेच नसते का ? वाफ कोंडून ठेवली तर प्रचंड कार्य करते. त्या कोंडलेल्या वाफेंत अपरंपार शक्ति येते. ती मोठमोठ्या आगगाड्या सहज लीलेनें ओढते. सूर्याचें असेच आहे. तो लेशमात्रहि कर्म करीत नाहीं. परंतु चोवीस तास सारखा कार्य करतो. त्याला विचाराल तर तो म्हणेल, "मी काहीं करीत नाही." रात्रंदिवस कर्म करून काही न करणे ही जशी सूर्याची एक तऱ्हा तशीच कांही न करता रात्रंदिवस अनंत कर्मे करणें ही दुसरी तऱ्हा. सन्यास ह्या दोन तऱ्हानीं नटलेला आहे.

मी व माझें अस्तित्व

लेखक : केशव कृष्ण प्रधान

लेखांक ५ वा

सद्गुरूची भेट—

नामदेवें केलें स्वप्नामाजी जागें । स्वयें पांडुरंगें येऊनिया

सांगीतलें काम करावें कवित्व .... तुकाराम महाराजांच्यासारख्या थोर विभूतींना श्रीनामदेवासारख्या होऊन गेलल्या थोर सत्पुरुषानें स्वप्नात येऊन, व प्रत्यक्ष पांडुरंगाला साक्ष ठेऊन कवित्व करावयास सांगावे अशा प्रतिचे साक्षात्कार होण्याला पण ती व्यक्ति तितक्या उंच पातळीवर असावी लागते. तितकी मानसीक अगर बौद्धिक उच्च पातळी गाठल्याशिवाय, अतिंद्रीय अवस्थेत सूचना मिळण्याची क्षमता साधकाच्या ठिकाणी येऊ शकत नाहीं. 'तुझा गुरु अमूक ठिकाणी आहे व तेथें गेल्यास तुला तो भेटेल असा स्वप्नात दृष्टात झाल्याचीं उदाहरणें आहेत. आपल्या धर्मग्रंथात तीं विपूल सापडतात. परतु त्याची ऐतिहासीक सत्यता आपण क्वचितच जाणू शकतो. कारण की दिलेल्या पुराव्याबद्दल मुळात वाद असतात. तेव्हा अशा तऱ्हेनें मला स्वप्नात किंवा इतर तऱ्हेनें काहीं आकस्मिक चमत्कार घडून माझ्या गुरुचा पत्ता लागेल असे मानणें चुकीचे दिसतें. 'आळशाला गंगा दूर' किंवा 'नहि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृग' किंवा 'योगायोगाशिवाय गोष्टी होत नाहीत' वगैरे सर्व समजुती मूल्तः भ्रामक आहेत, असें मला वाटतें. कारण 'उद्धरेत आत्म आत्मानं' या गीतेतल्या उपदेशाप्रमाणें आपल्या गुरूचा आपणच कसून शोध लावणें हा पण उपदेश त्याच गीतेंतल्या सुभाषीतामध्यें सामावतो. परमार्थातसुद्धा दैवापेक्षा कर्मालाच श्रेष्ठपद आहे.

समुद्रांत वादळापूर्वी जशी पूर्ण गंभीर शांतता असते, उषःकाल होण्यापूर्वी जसा पृथ्वीवर गाढ अंधकार पसरतो, त्याप्रमाणेंच मला वाटतें, सद्गुरु भेटण्यापूर्वी साधकाच्या परिस्थितींत पण एक खोल हृदयाला दुखावणारी अशी भीषण नैराश्येची छाया पसरत असावी. आयुष्यांत प्रत्येक गोष्टींत माघार, आपलें सर्वस्वच गमावलें,

अशा तऱ्हेची मनाला उगीचच वाटणारी निराधार भीति, आपल्या व्यवहारीक आर्थिक आणि सामाजिक प्रतिष्ठेला धक्का तर बसत नाहीं ना असें उगीचच मनांत येणारे गंभीर विचार, ही सर्व सद्गुरु भेटीच्या उषःकालचीं पूर्व चिन्हें असावींत असें वाटतें. ह्या सर्वांचा उद्देश असा दिसतो कीं सद्गुरु भेटण्यापूर्वी मनुष्य आपल्या भ्रामक समजुती जीं जीवनमूल्यें उराशी बाळगून त्याची जीवापाड जतन करण्याचा प्रयत्न करतो त्यांचा त्याच्या जीवनांतून काहीं काल तरी पूर्ण उच्छेद करून त्या ठिकाणीं सत्य स्वरूप परंतु चिरतन अशा जीवनमूल्याचा समुचय जो सच्चिदानंद त्याची स्थापना करणें हा आहे. व तद्नरुप साधकाच्या मानसिक आणि बौद्धिक पातळीचा विकास साधण्याचा पूर्व प्रयत्न सद्गुरु भेटीला आवश्यक आहे, हाच असला पाहिजे असें दिसतें. Let me stand before thee my lord, as I faced my own mother when I was born." परमेश्वर किंवा त्याचा प्रतिनिधि म्हणजे सद्गुरु–त्यास भेटण्यापूर्वी साधकानें त्याच्या मानसिक, बौद्धिक, किंबहुना कायीक सुद्धा बंधनाचा किंवा आवरणांचा पूर्ण त्याग करणें आवश्यक आहे. पूर्व समजुती, पूर्ण विचार, पूर्ण कल्पना, पूर्व दुराग्रह हे सर्व धुऊन पुसून नाहींसे करून नुकत्याच शाळेंत घातलेल्या अशा बालकाप्रमाणें करकरीत कोरी पाटी घेऊनच सद्गुरु स्वरुप गुरुजींच्याकडे–संतोजींकडे आपणास जावयास पाहिजे. श्री रविंद्रनाथ टागोर नेहमीं म्हणत असत कीं.

" Life of my life I shall ever try to keep my body pure, knowing that thy living touch is upon all my limbs. I shall ever try to keep all untiouth out from my thoughts, knowing that thou art that truth which has kindled the light of reason in my mind. I shall ever try to drive all evils away from my heart and keep my love in flower, knowing that thou hast thy seat in it the in most shrine of my heart. And it shall be my endevour to reveal thee in my actions, knowing it is thy power gives me strength to act."

जगात ज्याला आपण ज्ञान असे म्हणतो तें ज्ञान व परमार्थ स्वरुप ज्ञान किंवा सच्चिदानद स्वरुपाच्या अनुभवापासून मिळणारे ज्ञान यास जमीन अस्मानाचें अनर आहे. किंबहुना जगात आपण वाचनानें अगर अनुभवानें मिळवत असलेलें व्यवहारीक आर्थिक, सामाजिक, राजकीय, ऐतिहासीक, भौगोलिक, वाङ्मयीन, सास्कृतिक, किंवा वैज्ञानीक अशा सर्व तऱ्हेच्या ज्ञानाला ज्ञान म्हणावें किंवा नाहीं. असा प्रश्न स्वात्मानुभूती नंतर, आत्मज्ञानी पुरुषाला पडतो. व त्याला आत्मानुभवाच्या मार्गामध्यें यशस्वी होण्यासाठी जी धडपड करावी लागलेली असते त्या धडपडींत अशा तऱ्हेच्या जगातील ज्ञानानें फारच अडथळा आला हें त्याला पुरेपूर पटतें. म्हणूनच आत्मज्ञान हा जगातील पांडित्याचा, विद्वत्तेचा प्रान्तच नाहीं. जगांत समजलें जाणारें

मोठे मोठे विद्वान, अभ्यासू, पंडित असे लोक निव्वळ त्यांच्या जगांतल्या ज्ञानाच्या भारानें पारमार्थीक ज्ञानाच्या आवाराच्या दारातच अडकून पडतात. एक तत्वज्ञ म्हणतो कीं "पंडित खऱ्याखुऱ्या ज्ञानाच्या महासागराची खोली मोजण्यास गेला असतां किनाऱ्यावरच गुदमरतो. ह्या उलट एखादा श्रद्धावान् अडाणी भक्त केवळ श्रद्धेमुळें प्रभूस्मरणानें आत्मज्ञानी होतो. 'रुक्मीणीनें एक्या तुलसीदलाने श्रीधर प्रभू तुळीला' ही उक्ती म्हणूनच सार्थ वाटते. 'सुईच्या अग्रातून अज्ञजन पलीकडे जाऊं शकतात, परंतु जगातील विद्वान पंडित जाऊं शकत नाहींत' अशा अर्थाचे भगवान् येशू खिस्ताचे उद्‌गार ह्या संदर्भात सहजासहजीं आपणास आठवतात. तेव्हा 'महापुरें झाडें जाती तेथें लव्हाळे वाचती' ही श्री तुकाराममहाराजांची उक्ति लक्षात घेऊनच सद्‌गुरूचा शोध करावयास हवा. या विचारानें मी माझे सर्व पूर्वग्रह दूषीत मनबुद्धीचें निराकरण करून चातकपक्षी वर्षाऋतूपूर्वी आतुरतेनें आकाशाकडे दृष्टी लावून तोंड उघडून पावसाचा एक थेंब तरी माझ्या तोंडात केव्हा पडेल याची वाट पहात बसतो, त्याप्रमाणे मी माझ्या ठिकाणी मानसीक व बौद्धीक स्थिति निर्माण केली व अचानकपणें एक दिवस मला त्याचें फळ मिळालें.

त्या दिवशीं सकाळपासूनच कारणाशिवाय माझें मन प्रफुल्लीत झालें होतें. दूर कोठें तरी आकाशात सोनेरी प्रकाश पसरावा व त्या प्रकाशात जाऊन आपणही अंतरबाह्य सुवर्णमय व्हावें अशातऱ्हेची एक दिव्य ओढ माझ्या मनाला सकाळपासून लागली. एक महान मंगलमय घटना माझ्या जीवनात लवकरच पदार्पण करून माझें सर्व जीवन अंतर्बाह्य बदलून टाकण्याच्या मार्गावर होती. व परमार्थ महासागराच्या थेट तळाशी मला ओढून नेऊन महान् आनंदात निमज्ज करण्यासाठीं कोठूनतरी दुरून एक महापुरुष आपल्या सर्व शक्तीमान् लोह चुंबकत्वानें मला त्याच्याकडे आकर्ष करण्यास उत्सुक झाला होता. ती मंगलमय घटका पुरेपूर भरत आली व त्या दिवशी दुपारीं बरोबर चार वाजता माझ्या जीवनाला नवीन चैतन्यमय वळण लावण्यासाठीं माझा एक मित्र केवळ देवदूतासारखा मला ही शुभवार्ता सांगण्यासाठीं माझे घरीं आला. व मला खेचूनच त्या महापुरुषाकडे घेऊन गेला.

Full many a gem of purest ray serene
The un fathomed caves of ocean bear
Full many a flower is born to blush
Unseen and waste its sweetness on desert air.

या ग्रे कवीच्या कवितेंत वर्णन केलेल्या परिस्थितींत महापुरुषांच्या जीनव परीस्थितीचें पूर्ण चित्रण झालेलें आहे. एखादी बहुमोलाची सुंदर वस्तु जगांतल्या राग,

द्वेष, लोभ, मद, मत्सर, व सर्व तऱ्हेचे विषय, ह्यांनीं भारावलेल्या नजरेपासून दूर कोठे-तरी निर्माण करावी, असाच निसर्गाचा नियम दिसतो. महापुरुषांचा जन्म व जीवन अज्ञातस्थळीं, जगाच्या दुष्ट नजरेपासून लांब कोठेंतरी नदीच्या उगम व प्रवाहाप्रमाणें निर्माण होऊन शांत चाललेलें असते. माझ्या मित्रानें मला त्या शहरापासून दूर बोळा-बोळातून व गल्लया कुच्च्यातून निव्वळ अज्ञात अशा ठिकाणीं झोपडी वजा घरात नेले. तो-सुद्धा वळणें वळणें घेतलेला असा एक डोंगरातल्या बोगद्यासारखा भाग होता. त्यांतून गेल्यावर आम्हाला एक चौकोनी प्रशस्त खोली लागली. त्या खोलीत सर्व बाजूनी शाढऱ्याशुभ्र मच्छरदाणीने आच्छादलेला एक पलंग होता. माझ्या मित्रानें त्या पलंगा-वरील मच्छरदाणी एका बाजूला सारली व शुभ्र मेघाच्छादीत पूनवेच्या पूर्ण चंद्राप्रमाणें मला त्या महापुरुषांचें दर्शन झाले. मानवाच्या किंबहुना जडाजडाच्या अंतःकरणात अहोरात्र चाललेल्या जीवनमुक्तिच्या धडपडीमुळे निर्माण झालेली चिंता नुसत्या एका दृष्टीक्षेपानें नष्ट करण्याची दिव्यशक्ती ज्यात पूर्ण साठविलेली आहे असे दोन कमलनयन मजकडे रोखून, अतिशय प्रेमभरानें " आलास बरे झालें मी तुझीच वाट पहात होतों " असें उद्‌गार त्या महापुरुषाच्या मुखातून बाहेर पडले व त्या शब्दासरसे माझे सर्व शरीर, मन, व बुद्धी अमृतमय बनून गेली. सकाळपासून सध्याकाळपर्यंत आकाशात एका टोकापासून दुसऱ्या टोकापर्यंन्त प्रवास करणारा भगवान् सूर्यदेव निजधामाला गेला असतांनासुद्धा जेवढा सुखी होणार नाहीं, त्याच्या शतपटीनें सौख्यमय अशी घटना माझ्या जीवनात सद्‌गुरुकृपेनें घडली !

तुम्हीं जें जें काही कराल तें देवाच्या नावानें व देवासाठीं हें करतों या भावनेनें करा. सारें कांहीं ईश्वरार्पण. ती तुमची त्यावेळेपूर्वी ईशसेवा अशा भावनेनें तुम्हीं वागु लागला म्हणजे जे जें काही कराल त्यांत यश संपादन कराल.

× × ×

कोणतीही गोष्ट असो. ती साध्य करण्यासाठी प्रयत्नाची शिकस्त करण्यात आली तरच त्यात यश मिळण्याची शक्यता आहे. 'उद्योगिनं पुरुषसिंह मुपैति लक्ष्मी'; लक्ष्मी कोणाला वश होते ? जो उद्योग करतो, प्रयत्नाची शिकस्त करतो त्याला. वाटेल त्याच्यावर लक्ष्मी फिदा होत नाहीं. मागें पाहू नका. नेहमी पुढें पहा आणि प्रत्येक पाऊल पुढें पुढें टाकीत जा. अलोट उत्साह, अलोट धैर्य, अलोट तळमळ पाहिजे आणि त्याचबरोबर अलोट धीर धरून रहाण्याचाहि गुण अंगीं बाणला पाहिजे.

— स्वामी विवेकानंद

ह. भ. प. दासगणूमहाराज यांचीं बोधवचनें

(मागील अंकावरून समाप्त)

१५ ज्याचे शुद्ध झाले अंतर । तो सोवळा कोठेही ।
१६ चित्त ठेवावे सानंद । मनीं ध्यावा गोविंद ।
१७ गुरु प्रसन्न झाल्यावर । कां न भेटे ईश्वर ।
१८ जातिद्रोह धर्मद्रोह । पंथद्रोह राजद्रोह ।
गोत्रद्रोह नीतिद्रोह । हीं द्वारें अनर्थाचीं ॥
१९ साधक साधा असावा । राग मुळींच नसावा
वृत्तीचा न मावळावा । आनंद त्याच्या केव्हांही ॥
२० निरिच्छा हीच श्रीमंती । आशायुक्त ज्याची मती ॥
तोच दरिद्री या जगती । सत्य सत्य त्रिवाचा
२१ गृहस्थाचा विवेक । सर्वकाळ टिकणे अशक्य ।
२२ माय पावतां मरण । माहेर मुलीस पारखे ।
२३ चमत्कार झाल्याविना । साधू कोणास पटेना ।
२४ हरिभजनावीण सुखद । वस्तु ना खरी ।
२५ न घडता कर्माचरण । चित्तशुद्धि नोव्हे जाण ।
भक्ति न झाल्या पूर्ण । न होय उदय ज्ञानाचा ॥
२६ शुभवाणी वदावी । मंगल कृत्यें करावीं ।
२७ जेथे सत्यास नसे ठाव । तेथें यश ये कोठुनी ।
२८ मन गंगा ज्याची झाली । त्या गंगा चहुंकडे भरली ।
२९ ब्रह्म जो दाखवी । तोच साधू खरा ।
३० पाणी पडल्या वळवाचे । उपयोगी ना पिकाचें ।
३१ मोत्याची कळणार किंमत कशी । शिंपींत ते जोंवर ॥
३२ नाम आणि आकार । हे उपासकासी आधार ।
३३ सद्वर्तनापरी दुजी जगतांत नाहीं ।
बा संपदा विमल सौख्यद मोक्षदायी ॥
३४ संत आणि भगवंत । एकरूप साक्षात ।
संभवेना तेथ द्वैत । सूर्यप्रभा सूर्य जैसा ॥
३५ जेव्हां स्वार्थाचा संबंध नसतो । तेव्हांच न्याय आठवतो ॥
३६ साजेल तेच बोलावें । जें का रुचेल तेच खावे ।
उसने कधी न आणावे । अवसान तें अंगांत ।

मी भारत आहें

—स्वामी रामतीर्थ

भारत आणि मी वेगवेगळे नाही. मी म्हणजे भारत व भारत म्हणजे मी. आम्ही देहानें आणि मनाने एकरूप आहोत. केप कामोरिन हे माझे पाय आहेत व

हिमालय हें माझें मस्तक आहे.

गंगा वहाते ती माझ्या या मस्तकावरील केसातून आणि ब्रह्मपुत्रेचा उगम माझ्या मस्तकातूनच झालेला आहे. विंध्याचल हा माझ्या कंबरेसभोवारचा पट्टा आहे.

कारोमांडल हा माझा डावा व मलबार हा माझा उजवा पाय आहे.

मी म्हणजेच सारा भारत देश. त्याची पूर्व व पश्चिम हे माझे दोन बाहू आहेत. त्या दोन्ही बाहूंना साऱ्या मानव जातीला मिठी मारण्यासाठी मी पुढे करीत आहे.

माझी सारी दृष्टि जागतिक आहे. एकदेशीय नाही. असा विशाल आहे माझा हा देह! माझी दृष्टि अत्यंत व्यापक व सर्वव्यापी आहे. माझा अंतरात्मा तोच सर्वांतर्यामी वास करीत आहे.

माझा भारत

मी जेव्हा चालू लागतो तेव्हा भारतच चालत आहे, पुढे पुढें जात आहे असा मला भास होतो. मी जेव्हा बोलतो तेव्हा माझ्या मुखानें भारतच बोलत आहे असें मला वाटते. मी श्वासोच्छ्वास करू लागतो तेव्हा माझा भारतच श्वासोच्छ्वास करीत आहे अशी माझी भावना असते.

मी भारत आहे, नगाधिराज हिमालयावर वास्तव्य करणारा शंकर किंवा शिवही मीच आहे.

उच्चतम देशाभिमान जर कोणता असेल तर तो हाच होय. ज्याला व्यावहारिक वेदान्त म्हणतात तो हाच होय.

साइभक्तांस अमूल्य संधी

साईलीला मासिकाचे सन १९५८ (त्रैमासिक) ते एप्रिल १९५९, ६०, ६१ व ६२ (मासिक) मार्चपर्यंतचे काही अंक शिल्लक असून ते विक्रीस काढले आहेत, फुटकळ अंकास (विशेष अंकासह) प्रत्येकी ४ आणे. पोस्टेज निराळे. एक अंकासाठीं पोस्टेज ८ नये पैसे व चार अंकास २० नये पैसे पाठवावे.

शिर्डीवृत्त डिसेंबर १९६२

या महिन्यात बाहेरगावचे भक्त शिर्डीस श्रींचे दर्शनास नाताळचे सुट्टीमुळे मोठ्या प्रमाणात आले होते. काही कलाकारानी श्रीपुढें हजेरी दिली. ती खालीलप्रमाणे :—

कीर्तन:—

श्री. ह. भ. प. विनायक नारायण शेणै मु. मंगळूर. म्हैसूरगात्र (हिंदीतून कीर्तन झालें.)

स. गवई विठ्ठलराव मराठे याची मार्गशीर्ष शु. ११ श्री. दत्तजयंती मार्गशीर्ष व॥ ११ अशी ३ कीर्तने या महिन्यात श्रीपुढें झाली.

गायन :

सौ. गीता दत्तात्रय भागवत मुलुड (मुंबई ८४) कु. सुनंदा जनार्दन पंडित दादर, मुंबई. श्री. शंकर नागेश कोरगावकर, वाकोला सांताक्रूझ. श्री. ए. जी. शेख, अहमदनगर, सौ. निला करंदीकर, पुणें. श्री. तोलाराम मेहवाणी मुंबई, श्री. ए. भास्करराव, मुबई, श्री. मास्तर लहानू नागपुरे, न्यू दिल्ली. श्री. भोलानाथ समेळ, मुबई. श्री. तुळशीरामबुवा दिक्षीत, कुर्ला मुंबई. श्री. कृष्णराव वऱ्हाडकर, मुबई.

नृत्य

कुमारी ज्योतिवाला श्रीराम शेवडे मुंबई, ऊर्फ बेबीचंदा या लहान मुलीने नयनमनोहर नृत्याचे कार्यक्रम केले.

हार्मोनियमवादन

श्री. प्रभाकर शांताराम पेडणेकर दादर, मुंबई.

कव्वालीगायन

श्री. सयदभाई बडोदेवाला व श्री. मधुकर बुवा खटकूळ, मु. नौपाडा. जि, ठाणे.

पोवाडे गायन

श्री. रंगनाथ अंबादास जाधव, अहमदनगर.

भजनी मंडळ

श्री. बुंदेलखंड रामायण भजनी समाज मुबई.

तबला वादन

श्री. दत्तोबा गुरव जळगाव.

श्रीदत्तजंयती निमित्त

श्रींचे समाधी मंदिरांत श्रीदत्तजन्म चरित्रावर स. गवई विठ्ठलराव मराठे याचे कीर्तन सायंकाळी ४ ते ६ पर्यंत व रात्री श्रींचे रथाची गांवातून मिरवणूक झाली.

मोठ्यांच्या भेटी :—

नामदार शेषराव वानखेडे (उद्योग व कायदा मंत्री) महाराष्ट्र राज्य यानी श्रींची पूजा केली. समागमें मे. चारिटी कमिशनरसाहेब हजर होते. श्रींचे सभा मडपासमोर स्टेजवर कार्यक्रम झाला. संस्थानतर्फे सरक्षण निधीसाठीं पाच हजार रुपये व पस्तीस ग्रॅम सोनें मे. रिसीव्हर साहेब (श्रीसाई संस्थान शिर्डी) याचे हस्ते समारंभपूर्वक देण्यात आले. त्याचवेळीं एकंदर अकरा तोळे सोनें संस्थान देणार असल्याचें नामदार साहेबानी जाहीर केलें. या समारंभास कोपरगाव तालुक्यातील प्रमुख मंडळी आमदार रोहमारे श्री. बाळासाहेब सातभाई श्री. जगुशेट आजमारे, श्री. शांतीलाल शेट व मे. चारिटी–कमिशनर साहेब हजर होते.

ना. एस. एस. पाटील उपमंत्री. श्रींची पूजाअर्चा करून संस्थानास भेट देऊन समाधान व्यक्त केलें.

मे. हायकोर्ट जज्ज अभ्यंकर साहेब यानींही श्रींची पूजाअर्चा करून संस्थानास भेट देऊन समाधान व्यक्त केले.

शिर्डी येथील हवा पाणी उत्तम. रोगराई काहीं नाहीं.

लहान मुलांच्या आंकडीवर

जुनें आणि प्रसिद्ध औषध

जयकर्स चिल्ड्रन्स कन्व्हलशन् रेमेडी

सोल प्रो. जयकर ब्रदर्स, ६६, मरीन ड्राईव्ह, मुंबई १.

: स्टॉकिस्ट :

कांचनलाल वाडीलाल कं. — दवाबझार, मुंबई २.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(१) [illegible]	(मराठी)	श्री [illegible]	१-००
(२) ,,	(हिंदी)	श्री [illegible]	[illegible]
(३) ,,	(गुजराथी)	श्री [illegible]	[illegible]
(४) ,,	(इंग्रजी)	Shri [illegible]	[illegible]
(५) ,,	(Kannada)	M S [illegible]	[illegible]
(६) [illegible] by [illegible]			[illegible]
(७) [illegible] (Telgu)			[illegible]
(८) [illegible]	(मराठी)	श्री [illegible]	[illegible]
(९) ,,	(हिंदी)	श्री [illegible]	[illegible]
(१०) [illegible]	(मराठी)	श्री [illegible]	[illegible]
(११) [illegible]	(मराठी)	श्री दासगणु	[illegible]
(१२) [illegible]	([illegible])	श्री [illegible]	[illegible]
(१३) ,,	(गुजराथी लिपीत)	श्री [illegible]	[illegible]
(१४) श्री [illegible]	(मराठी)	श्री [illegible]	[illegible]
(१५) [illegible]	(मराठी)	श्री दासगणु	[illegible]
(१६) श्री साईं [illegible]	(मराठी १०८ नावे)		[illegible]
(१७) [illegible]	(मराठी)	श्री देव	[illegible]
(१८) [illegible]	(मराठी)	डॉ. [illegible]	[illegible]
(१९) श्री साईं [illegible]	(मराठी)	[illegible]	[illegible]
(२०) Spiritual Symphony by P. S. Harshid Mehta			[illegible]
(२१) Side lights on Sai Baba [illegible] Calcutta			[illegible]
(२२) Guide to Shirdi (English)			[illegible]
(२३) [illegible] (मराठी)			[illegible]

Colour pictures of Sai Baba by Nerox

(1) Baba sitting on Stone 15" × 20" Thick		1-00
(2) ,,	,, $9\frac{1}{2}$" × $13\frac{1}{2}$" medium	00-37
(3) ,,	in Dwarkamai $9\frac{1}{2}$" × $13\frac{1}{2}$" medium	00-50

Other different poses of Sai Baba in colour according to different sizes varying in prices

Commission to Sellers 25% except on 2 to 10 for which only 25 nP and 37 nP for No. 1 Postage Extra (minimum purchase of Rs. 15) *Can be had from* (मागवा) :

1 Executive officer Shri Sai Baba Sanstan,
P. O. Shirdi Dst. Ahmednagar.

2 Sai Baba Office 'Sai Niketan',
Dr. Ambedkar Road, Dadar, Bombay 14

मालक : श्री साईबाबा संस्थान, शिरडी, आंबेडकर रोड, दादर, मुंबई १४ करितां
प्रकाशक : श्री.पाध बाळकृष्ण दर्पे, मुंबई १४.

श्रीसाईलीला

किं ५० न.

मार्च १९६३

स्थापना १९१६

साईबाबांच्या

मूर्ती पूजेचीं भांडीं

व

चांदीचे

सोन्याचे

मोत्यांचे

सर्व प्रकारचें दागिने तयार करणारी मुंबईतील विश्वासु सुप्रसिद्ध पेढी

ई. आर. मालपेकर

जितेकर चाळ, ठाकुरद्वार, मुंबई नं. २

टे. नं. ६९६३१

श्री साई वाक्सुधा

तुम्हीं कोणीही असा व तुमचें रहाणें सवरणें कुठेंही असूं द्या. तुम्हीं कोण व कुठे रहाणारे हे मी पहात नाहीं. भक्तिभावानें तुम्हीं माझी आठवण करून माझ्यापुढें हात पसरले तर मी तुमची इच्छा पूर्ण केल्याशिवाय रहाणार नाहीं. तुमच्या अंत.करणांत निर्मळ भाव मात्र पाहिजे. मग रात्रंदिवस मी तुमच्या सन्निध आहे असें समजा. मी देहानें शिरडींत असलों व तुम्हीं सात समुद्रापलीकडे दूरवर कुठेंही असलां व काय वाटेल तें केलें तरी तें मला समजल्याशिवाय रहात नाहीं. माझी नजर चौफेर व चोहींकडे असते. त्यामुळें मला कुठेंही कांहीं घडलें तर तें तावडतोब समजतें. तुम्हीं या पृथ्वीच्या पाठीवर कुठेंही जा. मी तुमच्याबरोबर सतत आहें म्हणून समजा. कारण माझें घर तुमच्या अंतःकरणांतच आहे. अशा तुमच्या अंतःकरणांत ठाण मांडून जो मी बसलों आहे त्या माझें सतत चिंतन करा. तुमच्याच काय परंतु सर्व भूतमात्रांच्या ठाया माझेंच वास्तव्य आहे.

— श्रीसाईसच्चरित्

श्रीसाईलीला

[शिरडी संस्थानचें अधिकृत मासिक]

वर्ष ४१ वें]   मार्च १९६२   [अंक १२ वा

: संपादक :

श्री. श्रीपाद बाळकृष्ण दर्पे

वार्षिक वर्गणी रु. ५ (ट.ख. सह)

टे. नं. ६३३६१

: कार्यालय :

'साई निकेतन,' डॉ. आंबेडकर रोड, खोदादाद सर्कल जवळ, प्लॉट नं. ८०४,
बी, दादर, मुंबई १४.

प्रिय वाचक—

प्रत्येकाची धडपड सुखासाठीं सदैव चाललेली असते; परंतु त्याच्या वाट्यास सुख सदासर्वकाळ येत नाहीं. कधी सुख तर कधीं दुःख ! गरीब असो वा श्रीमंत असो; राव असो वा रंक असो. या सुखदुःखाच्या फेऱ्यातून आजवर कोणीही सुटलेला नाहीं. आपल्या सभोंवार हें नेहमीं पहात असतांही आपण सुखासाठी आटापेटी करीतच असतों. तो मानवी स्वभाव आहे; परंतु सुख किंवा दुःख हें पूर्व संचितानुरूप आपल्या वाट्यास येत असतें. सुख वाट्यास आलें तर आनंदानें हुरळून जावयाचें नाहीं व दुःख चाल करून आलें तर दुःखी कष्टी न होता भगवंतावर भरिभार टाकून तें त्याचे स्मरण करून भोगावयाचें हें कांही आपल्याकडून घडत नाहीं. कसें घडेल ? जाणत्यानीं व ज्यांनीं या जीवनाचें मर्म ओळखलें आहे त्यानीं हें आपणास वारंवार सांगितलें असताहि त्याचाच विसर आपणांला नेमका पडत असतो. इष्ट अनिष्ट, सुख आणि दुःख हें पूर्वसंचितानुसार वाट्यास येत असतें. कधी अमृत तर कधीं वीषहि प्राशन करावें लागतें. आपण मनुष्य जन्म मिळविला आहे ना ? त्याचें हेंच तर वैशिष्ठ्य आहे. जें जें वाट्यास येईल तें तें समाधानपूर्वक ईशश्रद्धापूर्वक निमूटपणें भोगावयाचें जें जें येईल तें तें साहें । अल्ला मालिक वाली आहे । सदा तयाच्या चिंतनीं राहे । काळजी वाहे तो सारी ॥ असें रोखठोक शब्दांत बाबांनी आश्वासन देऊन ठेविलें आहे. तें त्रिवार सत्य आहे. आपले सारें लक्ष त्याच्या चरणाकडे लागलेलें असावें. सुख देणारा तोच व दुःखही देणारा तोच. दोन्ही देणग्या त्याच्याच. त्याची इच्छा आम्ही सुखांत लोळावें अशी त्याचप्रमाणें त्याची इच्छा आम्हीं दुःखात होरपळावें अशी ! ही भावना कांही केल्या आपल्या अंतःकरणांत जागी होत नाहीं.

साईबाबा हें महत्वाचें व जीवन सुसह्य करणारें तत्वज्ञान आपल्या भक्ताच्या गळीं उतरावें यासाठीं सतत प्रयत्न करीत असत. त्यांचे ते दीर्घ प्रयत्न आजही आपल्यासमोर आहेत. त्याकाळीं काय किंवा आजच्या अथवा कोणत्याहि काळीं त्या तत्वज्ञानाची कास धरली असता मनुष्य या सुखदुःख मिश्रित संसार सागरातून तरून जातो.

एका प्रत्यक्ष आपल्यासमोर घडलेल्या घटनेच्या रूपानें याच तारक तत्वाज्ञानाची बाबानीं आपल्या भक्ताना शिकवण दिली. डॉ. पिल्ले या नांवाच्या बाबांच्या एका भक्तास नारूची व्यथा झालेली होतीं. ते व्यथेनें अतिशय पिडले. जीवनास कंटाळले ! एक दोन नव्हे शरीराच्या सात

भागांना नारूनें पोखरले होते. ते शिरडीला मोठ्या आशेने आले व बाबांची सेवा करूं लागले. साईबाबांचेहि त्यांच्यावर भारी प्रेम होते. डॉ. पिले यांना सारे लोक व बाबाहि भाऊ म्हणत असत. बाबांना ते आपल्या सन्निध असावेत असें वाटत असे इतकें होतें बाबांचें त्याच्यावर प्रेम. परंतु त्यांच्या पूर्वसंचिताला कोण काय करणार? ते बाबांची करुणा पदोपदी भाकीत असत. त्याच्यानें दुःख सहन करवत नव्हतें दुःखाचा कडेलोट झालेला होता. बाबा त्यांची समजावणी करीत असत; परंतु ज्याला असह्य वेदना भोगाव्या लागतात त्याला तत्वज्ञान सांगून त्याचा काय बरे उपयोग? त्यांचा भोग संपण्याची बाबा वाट पहात होते. डॉ. पिले म्हणत असत कीं, "मी कधी कोणाचें वाईट केलें नाही. वाईट चिंतिलें नाहीं. सदासर्वकाळ सदाचरणानें वागत आलों. असें असता माझ्या मागें काय ही पीडा? दुःखाच्या असह्य वेदना भोगीत पडण्यापेक्षा मला मरण का नाहीं येत? मग सुटेन तरी एकदाचा या यातनातून! दुःख भोगल्याशिवाय त्यांतून सुटका नाही. आपल्या वाट्याचें दुःख आपलें आपण भोगावयाचें. त्यात वाटेकरी कोणाला करता येत नाहीं व दुःखाचा वाटा उचलायला कोणी पुढेंही येत नाही, हे तत्त्वज्ञान मीही जाणलो; परंतु या यातना माझ्याने सोसवत नाहींत त्याला काय करू?" असें डॉ. पिले याचे रुदन सतत चालू होतें. ते असेंही म्हणाले कीं, "मला जन्मोजन्मी दुःखच भोगायचे असेल तर मी एक सोडून दहा जन्म घेईन, परंतु बाबा! आता या दुःखांतून मला सोडवा एकदाचे! 'पुरे आता या जन्माचें जिणे। सोडवा मज जीवेंप्राणें। नको आतां हें कष्ट सोसणें। हेंच मागणें मागतो।'

त्याच्या हा आक्रोश व अगतीकता बाबांच्या कानापर्यंत जाऊन पोहोचली. डॉक्टर पिल्ले यांचा दुःखभोग सपण्याची वेळ अगदीं नजीक येऊन टेपली होती.

पूर्वी ते बाबाच्या मशिदींत येऊन कण्हतकुंथत बसत असत; परंतु अतां दुःखावेगामुळें आलिकडे तें येणेंजाणें बंद पडलें होतें. बाबांनीं आपल्या एका भक्ता करवी त्यांना निरोप पाठविला की, आता जगण्या-मरण्याची वा दुःखाची चिंता करूं नकोस. आणखी दहा जन्म घ्यावे लागले तरी घेईन; परंतु या चालू दुःखातून सुटका करा अशी आळवणी त्यानी चालविली आहे. त्यांना म्हणावे, आता तू निर्भय हो, कळीकाळाचेंही भय बाळगू नकोस, दहा जन्माची गोष्ट कशाला? आता आणखी दहाच दिवसांत दुःखातून तुझी सुटका होईल! मी तुझ्या पाठीशी असता मरण का मागतोस? तुला मोक्ष हवा असला तर तो द्यायलाही मी समर्थ आहे. मी तुझ्यासाठीं वाटेल तें करायला समर्थ असता तू मरणाची मागणी का करतोस? हाच का तुझा पुरुषार्थ?

एवढें बोलून व धीर देऊन बाबानीं सांगितलें कीं, त्याला उचलून माझ्याजवळ घेऊन या. अजून त्याला थोडें परंतु जाज्वल्य दुःख भोगावयचें राहिलें आहे. तें माझ्या

दृष्टीसमोरच भोगूं द्या त्याला! गांगरून किंवा घाबरून जाण्यांत कोणता फायदा! जा आणा त्याला माझ्याजवळ.

त्यानंतर डॉ. पिल्ले यांस उचलून बाबांजवळ आणून ठेवण्यांत आलें. त्यांचें विव्हळणें चालूच होतें. बाबांनीं त्यांना तक्क्या टेकण्यासाठीं देऊन आपल्याजवळ बसवून ठेविलें. बाबा त्यांना आंजारूं गोंजारूं लागले. पाय लांब करवत नव्हते. कारण पाय नारूमुळें सुजला होता; परंतु बाबांनीं त्यांचे पाय ताणून त्यांना आडवा पडून रहायला सांगितलें. ओरडणें कोकलणें चालूच होतें. नानासाहेब चांदोरकरानीं पिल्ले यांच्या पायावर पट्टी बांधून ठेविली होती. तीहि बाबांनीं सोडून टाकायला लाविली. कांहीं नको. पाय ताणून पडायचें!

बाबा त्यांना दोन समजुतीच्या गोष्टी सांगताहेत. सायंकाळ होऊन गेलेली होती. जिकडे तिकडे बत्त्या पेटूं लागल्या होत्या. बाबांच्या निवासस्थानीं अबदुल्ला येऊन सर्वत्र पणत्या लावीत असे. बाबांना पणत्यांची भारी आवड. अबदुल्ला काळोख घालविण्यासाठीं झपझप पणत्या पेटवीत होता. आपल्या कामांत तो नेहमीप्रमाणें दंग होता. त्या कामापुढें-काळोख घालविण्याच्या कामापुढें, त्याला दुसरें तिसरें कांहीं दिसत नसे. ती मशीद बेताचीच म्हणजे तेथें पुष्कळ लोकांना एकाच वेळीं बसतां येत नसे. जागा बेताची. त्यांत डॉ. पिल्ले यांच्या आरडाओरडीमुळें त्यावेळीं विशेष गर्दी जमलेली होती. त्या गर्दीतून वाट काढीत सभोंवार फिरणें आणि पणत्या लावणें अबदुल्लास भारी जड जात होतें. तरी सांगायचें कोणाला? आपलें काम पार पाडण्यासाठीं झटायाचें एवढें त्याला माहीत होतें. त्याचें सारें लक्ष पणत्या पेटविण्याकडे होतें.

डॉ. पिल्ले यांचा पाय लांब पसरलेला होता. त्या सुजऱ्या व दुखीच्या पायावर त्या घाईत न दिसून अबदुल्लाचा पाय जोरानें पडला!

अरेरे! काय झालें हें! पिल्ले केवढ्या मोठ्यानें किंकाळले! किंकाळतील नाहींतर काय करतील? कळ कपाळांत गेली. आजवर झाला नव्हता एवढा तो त्या कळीचा जबरदस्त जोर होता. मग ते किंकाळणार नाहींत तर दुसरें काय बरें करणार?

नारूमुळें सुजलेला तो पाय! त्याला सहज हात लावण्याचीहि भीति वाटायची! त्या सुजऱ्या पायावर अबदुल्लासारख्याचा भरभक्कम पाय एकाएकीं पडला. केवढा घाला पडला हा! परंतु दुःखामागून सुख हें यावयाचेंच. त्या पायांतील नारू त्यामुळें फुटून पाय वाहूं लागला! आणि तेंच घडणें जरूर होतें.

एका बाजूला पाय वाहून हलकें वाटत होतें आणि डॉ. पिल्ले हे बाबांचें भजन गात होते. त्यांना आतां आराम वाटूं लागला होता.

ही सारी बाबांची लीला हें सर्वजण उमजले. आतां पिल्ले यांचा दुःखपरिहार होऊं लागला होता. आता त्याच्या वाट्याला आस्ते आस्ते आराम यावयाचा होता.

बाबानीं डॉ. पिल्ले यांस कांही न बोलता त्यांच्या निवासस्थानीं पोहोंचविण्याची तेथील लोकाना आज्ञा केली.

जखम झाली होती. तिच्यावर लेप करणें जरूर होतें. बाबांच्या आज्ञेप्रमाणें त्या जखमेवर उदीचा लेप करण्यात येऊन पोटांत घ्यायलाही उदी देण्यात आली. औषध आणि अनुपान सारें तेंच दुसरें कांहीं करण्याची जरूरी राहिली नाही.

डॉ. पिल्ले यांच्या शरीरातून सात जिवत नारूचें जंतू आस्ते आस्ते बाहेर पडले. व त्याची थोड्याच कालावधीत त्या दुर्धर दुःखातून एकदाची सुटका झाली.

डॉ. पिल्ले यांच्या या प्रत्यक्ष घडलेल्या उदाहरणावरून तुम्हीं आम्ही कितीतरी गोष्टी शिकण्यासारख्या आहेत. सुख काय किंवा दुःख काय, जें कांहीं वाट्याला येईल तें देवावर भरिभार टाकून धैर्यानें सोसावयाचें, घाबरून किंवा गांगरून जावयाचे नाही आपली भगवतावर श्रद्धा दृढ असली पाहिजे. दुःखावेग वाट्याला आला तर तो कांहीं चुटकीसरसा नाहींसा होत नाहीं. तो भोगणेंच प्राप्त. ओरड करून, हातपाय आदळून कांहीं होत नाहीं. मनाला मात्र त्यामुळें नसता ताप बाबांचें सदैव स्मरण हेंच दुःखाचें विस्मरण होण्याचें साधन आहे. तें आम्हीं घट्ट पकडून धरू या. म्हणजे दुःखातही समाधान कसें मानून रहावें हें आम्हांला समजेल.

—संपादक

॥ श्रीसाईनाथ प्रसन्न ॥

महिला वस्तु भांडार

भरतकाम, विणकाम, विणकाम

यांस लागणारे सर्व साहित्य व भरतकामाचीं पुस्तकें
लोकर, गंगावने आणि सौंदर्यप्रसाधनांचे व्यापारी.

छबीलदास रोड, दादर, मुंबई २८. (वेस्टर्न रेल्वे)

❋ आमची कोठेंही शाखा नाहीं. ❋

संकट दूर करणारे बाबा—

श्रीमती सोनाबाई राजोपाध्ये, ४ श्री निवासन् स्ट्रीट, मद्रास २८ ह्या आपणास आलेले श्रीसाईबाबासंबंधीं अनुभव निवेदन करतांना लिहितात कीं, १९५० पर्यंत मला साईबाबासंबंधीं कांहींच माहित नव्हतें. मी त्यांची भक्त बनलें याला कारण माझी एक मैत्रीण. तिच्याशीं एकदा सहज बोलत असतां मी म्हणालें कीं, माझें मन नेहमी संशयी व भीतिग्रस्त असतें. काय करावें समजत नाही. त्यावर तिनें आपल्या जवळची श्री साई सच्चरिताची पोथी दिली व म्हणाली मन लावून " ही पोथी वाच म्हणजे तुझ्या मनाला शांतता मिळेल. " मला त्यावेळीं तिच्या सांगण्याचें फारसें महत्व वाटलें नाहीं. २।३ वेळा ती पोथी वाचण्याचा प्रयत्न केला; परंतु चंचल मन त्या पोथीकडे वळेना. पोथी तशीच ठेऊन दिली. आमच्या घरी बाबाची एक तसबीरही होती. तिच्याकडेही माझें लक्ष नव्हतें.

माझा मुलगा बाहेरगावीं होता. त्याच्या मनातून शहरात एखादें घर घ्यावें असें होतें. त्यानें त्याप्रमाणें आम्हाला लिहिले. त्यासाठी त्याचे वडील शहरांत जाऊन एका नातेवाईकाकडे राहिले. घराच्या शोधात होते. चार महिने झाले तरी मनासारखें घर काही मिळेना. मी माझी मुलगी आणि माझ्या बन्स घरात होतो. पुरुष मंडळी कोणी नव्हती. फार त्रास वाटूं लागला. लौकर घर मिळू दे. म्हणून देवाची प्रार्थना करीत होतें. त्यावेळी माझें लक्ष साई सच्चरिताकडे वळलें. थोडे थोडें वाचू लागलें. अर्थ ध्यानी येऊं लागला. मन रमू लागलें. एक रात्री मला स्वप्न पडलें. स्वप्नात मी एका नातेवाईकाच्या घरी गेलें असून तेथें चित्रांतल्याप्रमाणे बाबा एका आसनावर बसले आहेत. त्यांच्याकडे मी पाहिलें नाही तरी त्यानी मला खुणेनें जवळ बोलावले. मी जवळ गेलें व त्यांना नमस्कार केला. तेव्हा ते म्हणाले, तू शिव वाच. (शियन् पडी) मला समजावें म्हणून ते शब्द त्यानीं तामिळ भाषेत उच्चारले. मला त्यावेळीं त्या शब्दाचा अर्थ समजला नाहीं व ती घटना नंतर मी विसरून गेलें.

मैत्रिणीचा सल्ला

नंतर सुमारें एक महिन्यानें माझी एक कीर्तनकार मैत्रिण आमच्या गावीं आली असता तिने माझ्या पतीची व चिरंजिवाची चौकशी केली. मी

तिला घरासंबंधी माझी काळजी लागून त्यासाठीं ते दोघेहि परगावी असल्याचें सांगितलें, तेव्हां ती म्हणाली, शिवलीलामृतातील रुद्राध्यायाचें तुम्हीं पारायण करा. (अकरावा अध्याय) मला त्याबाबतींत चांगले अनुभव आले आहेत. माझी मुलें आजारी पडल्यास मी अकराव्या अध्यायाचें पारायण करतें व त्या पुस्तकावर भस्म घालून तें मुलांना देतें व मग मी चिंतामुक्त होतें.

ते ऐकतांच माझ्या डोक्यांत चक्क प्रकाश पडला. बाबांनी ' शिव वाच ' म्हणून स्वप्नांत सांगितले तें ' शिव ' हेंच असावें.

मग दुसऱ्या दिवसापासून मी शिवलीलामृताच्या अकराव्या अध्यायाचें त्रिकाळ पारायण सुरू केलें. असा अकरा दिवस हा उपक्रम चालू होता. अकराव्या दिवशीं सायंकाळीं मला पत्र आलें. त्यांत त्यानीं उत्तमपैकी घर मिळून सौदा झाला. आतां आमच्या नावें लौकरच घर होईल. मी उद्या येत आहे. तें पत्र वाचून माझी चिंता दूर झाली व मन आनंदानें भरून गेलें. बाबानीं माझें लक्ष आपल्याकडे खेचून घेतलें. बाबांची तसबीर देवघरांत टांगून मीं त्याची रोज भक्तिभावानें पूजाअर्चा करू लागलें. त्यानंतर प्रेमभावानें मी श्रीसाईसच्चरितांचें नित्य नेमानें पारायण करू लागलें.

आंब्यांचा नवस

माझ्या मुलास मनाप्रमाणें घर मिळालें. त्याचें लग्नकार्य उरकलें व त्याचा संसार थाटून दिला. मला फार आवडणारें फळ म्हणजे आंबा. शिरडीस जाऊन बाबांना आंबे अर्पण करून मग खायचे असा मी संकल्प केला होता. मुलाचा संसार थाटून झाला तरी माझें शिरडीस बाबांच्या दर्शनास जाणें काही होईना. आतां काय करणार? मग आमच्या मद्रासमध्यें साईबाबांचें मंदिर आहे. त्या मंदिरात जाऊन बाबास आंबे अर्पण करावे म्हणजे मग आंबा खायला हरकत नाहीं अशी मनाची समजूत. त्याप्रमाणें बाजारात जाऊन चांगल्यापैकीं रसरशीत असे मोठे पंचवीस आंबे खरेदी केले व ते साईमंदिरांत घेऊन गेलें. त्यावेळीं पूज्य नृसिंहस्वामी हयात होते.

मोसंबी कुठून आले ?

ते पंचवीस आंबे एका तबकात घालून पुजाऱ्यास नैवेद्य दाखविण्यास सांगितलें तसेंच पांच आंबे मागें ठेऊन बाकीचे तेथील भक्तांस वाटण्याची विनंती केली. त्याप्रमाणें पुजाऱ्यानें पाच आंबे तबकात् मागें ठेऊन तें तबक मला आणून दिलें. पहातो तर काय? त्या तबकात आंबे चार व एक मोसंबी होतें. पुजाऱ्यास विचारतां तो म्हणाला, माझ्याजवळ मोसंबी कुठचें? मी पांच आंबे तबकात ठेविले होतें. मला संशय आला. त्यावरून मी समजलें कीं, प्रत्यक्ष शिरडीस जाऊन आंबे अर्पण करीपर्यंत मी आंबा खावा अशी बाबांची इच्छा दिसत नाहीं. म्हणून बाबांनीं आंब्याऐवजीं मला प्रसादादाखल मोसंबी दिलें.

तबकातील चार आंबे तेथेंच वाटून टाकले व मोसंबी घेऊन मी घरीं आलें. ही १९५२ मधील घटना. योगायोग असा कीं १९६० पर्यंत मी मनांत असूनही शिरडीस जाऊं शकलें नाही व तेथपर्यंत आंब्यास शिवलें नाहीं.

१९६० सालीं शिरडीस जाण्याचा योग आला तो तरी कसा ? त्या वर्षी मी माझी मुलगी व वन्स असे तिघे शिरडीस जाण्यास निघालो. माझ्या बहिणीचा मुलगा रेल्वेंत अधिकारी होता. आदल्या दिवशीं त्याला जागा रिझर्व्ह करण्यास सांगितलें तेव्हां तो हसला व म्हणाला, रिझर्व्हेशन आठ दिवस अगोदर करून ठेवावें लागतें. आतां एकाएकीं तें कसें बरें होणार ? मी बाबांची मनोभावें प्रार्थना करीत होतें कीं, यावेळीं तरी शिरडीस येण्याचा योग जुळून येऊ द्या. कांहीं वेळानें माझ्या बहिणीचा फोन आला कीं, एकाएकीं पाच जागा मोकळ्या झाल्या आहेत. किती हव्या सांग. मी जागा रिझर्व्ह करीत आहें. पैसे घेऊन ये.

हा योगायोग म्हणायचा

खरें सांगायचें म्हणजे आम्हांला पांच जागांचीच जरूरी होती. त्याप्रमाणे सर्व व्यवस्था होऊन आम्ही शिरडीच्या प्रवासासाठीं निघालों. वाटेंत गाणगापुरास नवस फेडावयाचा होता तो फेडून आम्ही शिरडीस गेलों. त्या भागात आम्हीं नवीन होतो. तेथें जाताच रिसिव्हर साहेबानी आमचे चांगलें स्वागत केलें व आम्हाला सोईवार अशी जागा देवविली. आमच्या तैनातीस दोन माणसें (नवरा व त्याची बायको) दिलीं. त्याच्या मदतीनें बाजारहाट पाहून आलो. मी आंब्याच्या शोधात होतें. मला नवस फेडायचा होता. बाबूरावास (आमच्या तैनातीस दिलेले गृहस्थ) विचारतां तो म्हणाला, ' सध्या पिकलेले आंबे कुठून मिळणार ? अजून यायला लागले नाहींत ! '

आता काय करणार ? आंबा बाबाना अर्पण केल्याशिवाय खायचा नाही हा माझा संकल्प यावेळीं पुरा करता आला नाहीं तर तो पुरा होण्यास आणखी किती वर्षे लोटणार कोण जाणे अशा विचारात मी होतें. सहा वर्षांचा काळ असातसा गेलेला होता. बाबूराव भेटेल त्याला आंबे आणायला सांगत होता. १।२ दिवस गेले असतील. इतक्यात कोणी एक मुसलमान व्यापारी पन्नास पिवळ्या आंब्यानीं भरलेली एक टोपली घेऊन बाबूरावाच्या सांगण्यावरून माझ्याकडे आला. एकाएकी व हासभास नसता उत्तम आम्रफळें घेऊन आलेल्या त्या आंबेवाल्यास पाहून मला गगनांत मावेनासा आनंद झाला !

मी त्याच्या हाती दहा रुपयांची नोट दिली. तेव्हां सात रुपये घेऊन तो तीन रुपये मला परत देऊं लागला. मी ते परत न घेतां ते तुलाच ठेव असें म्हणालें. परंतु ते रुपये न घेता माझ्या पुढ्यांत ठेऊन निघून गेला. तो मुसलमान परत कांहीं दिसला नाहीं.

नंतर त्या पन्नास आंब्याचा बाबांना नैवेद्य दाखवून व दोन आंबे प्रसादादाखल घेऊन बाकीचे सारे तेथें वाटून टाकिले. तीन रुपये बाबाच्या पेटींत टाकिले. त्या दिवसापासून मी आंबा खाऊं लागलें.

पंढरपूरची यात्रा

तेथून आम्हांला पंढरपूरला जायचें होते. तोही आम्हाला नवीन मुलख परंतु बाबा पाठिराखे असल्यावर चिंता कसली ? आम्हीं पंढरपुरात पोहोंचलों तो दिवस एकादशीचा होता. गर्दी फार होती. आम्हीं सचिंत एका जागीं बसलों होतों. कुठें जावें, कुठें उतरावें या विचारात होतों तेथें आमच्या जवळ एक पोलिस अधिकारी व त्याची भावजय अशी दोघे बसली होती. तो अधिकारी म्हणाला, "बाई ! तुम्हीं या भागांत अगदी नवख्या दिसतां. संभाळून रहा. येथें पंडे लोक फार सतावलात."

तें ऐकून माझी काळजी वाढली, तें पाहून तो अधिकारी म्हणाला, मला येथील माहिती आहे. पूर्वी या भागात मी दोन वर्षे होतों. आता नाही. देवदर्शनास आलो आहे. मी सांगतो तसें करा. येथें अमूक ठिकाणीं केशव काका बडवे म्हणून रहातात. ते सज्जन गृहस्थ आहेत. तुम्हीं त्यांच्याकडे अगदी निर्धास्तपणें रहा. माझें नांव सांगा. तुमची सर्व व्यवस्था उत्तम प्रकारें होईल.

त्याप्रमाणें आम्हीं काका बडवे याच्या घरी गेलो. आणि त्या पोलीस अधिकाऱ्यानें सांगितल्याप्रमाणें अगदीं तंतोतंत अनुभव आला. ही बाबांचीच कृपा नव्हे तर काय ?

× × ×

बाबांची कृपा

श्री. गो. खि. कोठावळे, वरळी बी. डी. चाळ न. ४१ मुंबई नं. १८ हे लिहितात की,

तो दिवस मनामध्यें आला की मन आनंदानें अतिशय भरून येतें. होताच तसा तो सुवर्णदिन. तो दिवस म्हणजे मंगळवार ता. २६ आक्टोबर १९५४. हा दिवस माझ्या आयुष्यातील भाग्याचा मी मानतों. त्या दिवशीं माझे घरीं लक्ष्मीपूजन होतें. पूजा वगैरे आटोपून माझा नित्याचा कार्यक्रम मी व्यवस्थित पार पाडला. शेवटी मी त्या पूजनाचे जवळच गाढ निद्रेंत झोंपी गेलों. त्या रात्रौ जवळ जवळ ४ वाजतां मला स्वप्न पडलें. स्वप्नांत बाबा येऊन फकिरी वेशांत त्याची मूर्ती माझ्यापुढें दत्त म्हणून उभी राहिली व गाढ झोपेंतून मला जागे करून तूं झोपी काय गेलास ? ऊठ लवकर त्या दत्ताचे दर्शन घे ? अशा वेळी मी स्वप्नांतच दत्ताचें दर्शन घेतलें. त्यावेळीं बाबानी सांगितलें की तूं माझ्या भेटीला जाशील त्यावेळीं एक झाड आहे त्या खालील जागा

मी तुला ही झाडू देत आहे तिनें ती स्वच्छ कर. त्या झाडाची स्वच्छता राखणें हेंच तुझें कर्तव्य आहे असें सांगून बाबा अदृश्य झाले.

त्यावेळेपासून मी बाबांचा ध्यास करूं लागलों व नित्य एकनिष्ठेनें त्यांचें स्मरण करूं लागलों. त्यांचेपूर्वी बाबा कोण व त्यांचे जीवित कार्य काय याबद्दल कांहींच माहिती नव्हती. परंतु स्वप्नाचा उलगडा व्हावा असा ध्यास लागल्यामुळें मी त्यांच्या पूर्ण चौकशीस लागलों. नंतर बाबांच्या भेटीची फार इच्छा झाली म्हणून मी गुरुपौर्णिमेस म्हणजे १८ मे १९५५ रोजीं आगगाडीनें रात्रौ ११॥ वाजतां गाडींत बसण्याचें केलें. आपल्या परिवारांचा निरोप घेऊन निघालों ती वेळ रात्रीची होती. बोरीबंदर स्टेशनवर गाडींत बसलो, गाडीची शिटी झाली. गाडीनें स्टेशन सोडलें. गाडी झाप झाप करीत चालत होती. वारा वाहत होता. सर्व पशु, पक्षी निद्रेत होती. अशा शांत समई मला ही गाडींत झोप आली. त्यावेळीं झोपेत बाबा येऊन तूं माझे भेटीला येत आहेस परंतु तुला माझे जवळ देण्यास कांहीं नाही. माझे जवळ एक झाड आहे. तें एका बाजूला कडू व एका बाजूस गोड आहे त्याची चार पानें तूं येशील त्यावेळीं घेऊन जा. असे सांगून बाबा अदृश्य झाले. पुढें गाडी मनमाड स्टेशनवर आली त्यावेळीं मी जागा झालों व स्टेशनवर उतरलों तोंड वगैरे धुऊन चहा पाणी घेऊन मी एस्.टीत बसलों व शिर्डीला दोन तासांत पोहचलों तेथें गेल्यावर माझें मन प्रसन्न होऊन मी बाबांचें दर्शन घेतलें व रात्रौ तेथें झोपी गेलों बाबांच्या दर्शनानें प्रवासांत झालेला थकवा लुप्त झाला. रात्रौ बाबा पुन्हां येऊन म्हणाले, तुला झाडाची आठवण आहे नां ? मग झाडाची स्वच्छता ठेव हो !

ता. २० रोजीं सकाळीं स्नान आटोपून मी फुलांची माळ घेण्यास गेलों त्यावेळीं त्या फुल विक्याला विचारलें इथें एका बाजूला गोड व एका बाजूला कडू असे एकादें कोणते झाड आहे काय ? मी त्याला ही गोष्ट भितभीतच विचारली. भिण्याचे कारण एकच कीं, तो मला मूर्ख म्हणेल; कारण एका झाडामध्यें असें दोन प्रकार कुठें असतात काय ! अशा तऱ्हेच्या शंका माझ्या मनांत थैमान घालीत होत्या; परंतु धीर करून तो कांहीं म्हणेल याचा विचार न करितां त्याला विचारलें. परंतु त्यानें हात पुढें करून झाड दाखविलें तेव्हां मला फारच आनंद झाला व माझें स्वप्न अगदीं बरोबर आहे. काय बाबांचा चमत्कार आहे ! असें मनांत म्हणून मी त्या झाडाचें दर्शन घेतलें व त्या झाडाखालील जागा साफ करून थोडा वेळ बसून त्या झाडाचीं चार पानें घेऊन परत मुंबईस येण्यास निघालों व दर वर्षी शिर्डीला जाण्याचा मनाचा निश्चय केला व मुंबईला घरीं परतलों.

ता. २२–७–६२ रोजीं परत शिर्डीला गेलों व बाबांचें दर्शन घेऊन तेथें शिर्डी येथें गुरुपौर्णिमेला रात्रौ झोपलों असतां मला बाबांनीं दृष्टांत दिला कीं ते माझे घरी

गेले व माझ्या सौभाग्यवतीची एका सुवासिनीकडून बाबानी ओटी भरली व त्या ओटीमध्ये तुळस, गहूं, नारळ या तीन वस्तु होत्या. आणि ते मला म्हणाले की हा नुसता नारळ समजू नकोस. त्याला सपूर्ण तीन डोळे आहेत. एवढे सागून बाबा निघून गेले, व दुसऱ्या दिवशीं मी मुंबईला परत आलो.

यानंतर माझे सौभाग्यवतीस पाठोपाठ दोन मुली झाल्या त्यामुळें मी अतिशय नाराज होतों. माझ्या आयुष्याचा दीप केव्हा लागेल या विचारांत मी नेहमीच असे. कारण आज पर्यंत मला एकदर सात मुलीच झाल्या. त्यावेळी मन अस्वस्थ होई. त्यामुळें मी माझ्या पत्नींवरहि रागें भरावयाचा. आमचें दोघाचेंही कधीं पटत नसे. मी साधारण मामुली बिडी दुकानदार असून यावरील विवंचनेमुळें माझें कामावर मुळीच लक्ष नसे. परंतु परिस्थितीला तोंड देऊन एवढ्या मुलींचे प्रति पालन मी करीत होतो, परतु मनाला समाधान नाही. माझे व पत्नीचे मोठे खटके व्हायचे. या सर्व भांडणाचे कारण पुत्रसतान नाहीं हेंच कारण. जसजसें उतारवय होत जाई तस तसें फारच दुःख होई. परतु बाबावर पूर्ण भरंवसा होता. एकवेळ बाबानी येऊन सागितलें कीं तूं माझे भेटीला येशील त्यावेळीं एकटां न येतां आपल्या पत्नीसह मला भेटण्यास ये

बाबाच्या आज्ञेप्रमाणें २७–७–६१ गुरु पोर्णिमेला आम्हीं दोघेहि बाबाच्या दर्शनास निघालो. येथें गेल्यावर बाबांना अभिषेक करण्याचें ठरविले. त्या रात्रीं मला एक स्वप्न पडलें. बाबा आम्हा दोघाना घेऊन गोदावरीच्या तिरा जवळ गेले व नदीला मध्यें बाध घालून पाणी आडवून पुलाच्या खालच्या बाजूस आम्हाला बसवून नदी शुद्ध केली. व मध्यें डोंगर आडवा घालून म्हटलें कीं या नदीचे पांच पूर्व भागात वाहील. त्या नदींत आम्हाला स्नान घालून बाबानीं देवळात आणलें व ता. २९–७–६१ ला आपल्या समोर बसवून म्हणाले कीं १००० वर्षापूर्वीची माझे जवळ असलेली ही श्रीकृष्ण मूर्ती ठेविली आहे. ती देण्याकरितां बोलाविलें आहे. ती तुमच्या पदरीं देत आहे तीची जोपासना नीट करा, असें सागून त्यांनीं माझ्या सौभाग्यवतीच्या पदरात ती घातली. व तू अशी दुःखी होऊं नको. खुशाल आनंदानें संसार करा असा दृष्टांत दिला. नंतर आम्ही दुसऱ्या दिवशी मुबईला येण्यास निघालों.

पुढें कांहीं दिवस गेल्यावर सौभाग्यवतीला महिने गेले. तीन महिने गेल्यानंतर पुन्हा बाबानीं येऊन दृष्टात दिला कीं माझे उजवी मांडीवर जी मूर्ती होती ती मी तुला दिली आहे. तिचें नाव अनंत अगर साईनंद असें ठेव. नंतर इतके सांगतात तोंच एक समुद्र दिसला व त्याला यमुना नदी मिळालेली दिसली. तिच्या एका टोकावर एक देदिप्यमान हिरा चमकत होता. तो आणखी ६ महिने ९ दिवसांनीं जमिनिवर उतरेल व त्याचा प्रकाश सर्व पृथ्वीवर पडेल. त्यावेळीं तिच्या स्वप्नातच प्रश्न केला कीं

एवढासा हिरा त्याचा पृथ्वीवर प्रकाश कसा पडेल. तेव्हा त्यांनी सांगितलें की तुला तें समजणार नाही तर आणखी ३० वर्षांनीं आपोआप सर्व लोकाना कळेल. असें स्वप्नांत दिसलें.

नंतर सौभाग्यवतीस ९ महिनें पूर्ण होऊन पुत्र रत्न जन्माला आलें तो दिवस श्रावण शु. सप्तमी मगळवार होता. मला व माझ्या पत्नीला मुलींना फारच आनंद झाला. बाबाच्या कृपेनें माझें मनोरथ पूर्ण झाले तें मी कोणत्या शब्दानें वर्णावें हेंच मला समजत नाहीं. त्या माझ्या वंशाच्या, वैभवाच्या, शिखरावरील राजहंसाला मी कुठें ठेवू कसा घेवू असें झाले. त्याचें नांव मी अनंत असें ठेविलें. माझ्या आप्त मंडळींना, मित्राना बोलावून व मंगल वाद्यानें त्या अनंतबाळाला हिंदोल्यात घालण्याचा समारंभ मी मोठ्या कौतुकानें पार पाडला.

बाबानी आजपर्यंत येऊन माझ्या मनाचें सांत्वन केलें त्याच्या सर्व गोष्वारा मी अथपासून इतीपर्यंत दिला आहे.

माणसानें धीर धरून राहिलें पाहिजे. जो धीर धरून राहातो त्याला जे कांही हवें असेल तें मिळू शकतें.

× × ×

तुमच्यापैकी प्रत्येकानें मी विवेकानंदापेक्षा मोठा होणार अशी आकांक्षा बाळगावी. त्यांतच मला आनंद वाटेल. एवढेंच नव्हें तर या भरत भूमीत जन्म घेऊन धन्य झालों असें मला वाटेल.

× × ×

प्रत्येक राष्ट्राने स्वतःच्या पायावर उभे राहून जगलें पाहिजे. पराष्टलंबन नको. अमेरिकेकडून मदत मिळेल या आशेवर काळ कंठेणें अत्यंत वाईट. तो नाद आपण सोडून दिला पाहिजे.

× × ×

मीं गरीब, दरिद्री असें मानून दुःख करीत बसू नका. पैसा म्हणजेच कांहीं सामर्थ्य नव्हे सद्गुणी होणें गुणसंपदा जवळ करणें म्हणजे खरा श्रीमंत होणें. तुम्हीं सद्गुणी होण्यासाठीं झटावें तुमच्या हातीं आहे. या जगांत धनाचा नव्हे तर सद्गुणाचा प्रकाश सर्वांना दिपवून सोडूं शकतो.

× × ×

मी कोणत्याही एका राष्ट्राचा गुलाम नाहीं. मी सर्वांचा सर्व राष्ट्राचा आहे. कोणताही एक देश माझ्यावर हुकमत चालवूं शकत नाहीं. मी जसा भारताचा आहे तसाच इतर राष्ट्रांचा आहे.

— स्वामी विवेकानंद

बाबांच्या काळांतील एक घटना

ह. भ. प. दासगणूनीं केलेला दंभस्फोट

श्री. दासगणू हे शिरडींत असताना एक विशेष प्रसंग घडला. श्री. **सुंदराबाई क्षीरसागर** या नावाच्या एक बाई श्रीसाईबाबाची सेवा करण्याच्या निमित्तानें शिरडीस येऊन राहिलेल्या होत्या. वयानें तरुण, रूपानें नीटस व परिस्थितीनें गतभर्तृका असल्याने लोकाच्या मनामध्यें या स्त्रीविषयीं विशेष कुतूहल असणें स्वाभाविक होते. श्रीसाईबाबाची सेवा अनेक तऱ्हानी करण्याचा त्या प्रयत्न करीत. श्रीसाईबाबा जात असतील त्या रस्त्याची व मशिदीची स्वच्छता राखणें, त्याचीं वस्त्रें प्रावरणे निर्मळ धुणें, भाडी घासणे इत्यादि कामें श्री. सुदराबाई मोठ्या तत्परतेने करीत. साईबाबाना मात्र हा सर्व प्रकार रुचत नसे. ते बाईचा फार राग करीत. शिव्यागाळ तर नेहमींचीच होती; पण क्वचित् बडवूनहि काढीत. या सर्वांतूनहि बाईनीं आपला उपक्रम सोडला नाही. लोकाच्या मनावर त्याच्या या निग्रहीपणाचा फार परिणाम झाला. साईबाबाच्या त्या एकनिष्ठ भक्त आहेत, अशी लोकांची दृढ भावना झाली. लोक त्याना फार मानूं लागले. आज शिरडीला आरती, धुपारती, काकडाआरती, चावडी, रथाची मिरवणूक इत्यादि जो सोहाळ्याचा नित्यक्रम आहे, तो सर्व या बाईनींच कार्यवाहींत आणलेला आहे. लोकाच्यावर छाप कशी ठेवावी, त्यांना श्रीसाईबाबाच्याविषयीं अनेक गोष्टी रंगवून फुगवून कशा सागाव्या, पूजेच्या थाटामाटाकरितां लागणारीं निरनिराळी साधनें, उपकरणें, साईबाबांना अर्पण करण्यास लोकांना कसें प्रवृत्त करावें, ही विद्या या बाईना चागली अवगत झालेली होती. भक्तीच्या बाह्यागाकडे आकर्षित होणें, पूजेच्या डौलदार पसाऱ्यात रंगून जाणें हें मानवी मनाला स्वाभाविक असेंच आहे; परतु इष्ट मात्र नाही. बाह्यागात रंगणें वा सहज साध्य होणारें हें बाह्याग म्हणजेच खरी भक्ति समजणें, वस्तुतः अत्यंत अनिष्ट असल्यानें श्रीदासगणूंना मात्र हें सर्व अनवश्यक वाटे. लोक तर या बाईच्या इतके भजनी लागले कीं, ते त्याना राधाकृष्ण आई म्हणत. त्याची आज्ञा शिरसावंद्य मानीत. लौकिकाच्या या वेडातून पुढें न लिहिण्यासारख्या इतरहि अनेक गोष्टी या ठिकाणी होऊ लागल्या.

श्रीसाईबाबांच्यासारख्या वैराग्यभरित, निरिच्छ सत्पुरुषाच्याजवळ अशा तऱ्हेचा पसारा असावा, हें बरें न वाटून दासगणूंनीं या गोष्टीस विरोध करण्यास आरंभ केला.

साईंच्या दिसणाऱ्या आणि मुळात असणाऱ्या स्वरूपामध्यें वेगळेपणा आहे, अशी त्यांना आरंभीच शंका आली होती; पण आतां त्यांच्या सूक्ष्म दृष्टीला अनेक निंद्य प्रकार आढळून आल्यानें त्यांना स्वस्थ बसणें शक्य नव्हतें. लोक तर साईंच्याविषयीं कांहीहि शंका काढणें हें नास्तिकपणाचें मानीत. त्यामुळें श्रीसाईबाबांच्याकडे येणाऱ्या सर्व मंडळींत दासगणू हेच पुन्हां एकटे पडले. बडी बडी सर्व मंडळी एका बाजूस म्हणजे राधाकृष्ण आईंच्या पक्षाची व एकटे श्रीदासगणू एका बाजूस असें द्वंद शिरडीस उत्पन्न झालें. प्रत्यक्ष श्रीसाईबाबाच श्रीदासगणूंना अत्यंत अनुकूल असल्याचें दिसत असल्यामुळें विरोधी पक्षीयांना कांहीं विशेष करता येण्यासारखें नव्हतें. मनुष्यस्वभावाची चांगली पारख आणि चाणाक्ष स्वभाव यामुळे श्री. नानासाहेब चांदोरकर मात्र श्रीदासगणूंच्याच मताचे होते. या सर्व प्रकरणाचा आपल्या पूर्वीच्या सवयीप्रमाणें उपहास करण्यासाठीं श्रीदासगणूंनीं एक विडंबनात्मक काव्य लिहिलें. त्याचा प्रसारहि झाला. या काव्याचें वृत्त समजतांच शिरडीस येणाऱ्या एका फार मोठ्या श्रीमान् गृहस्थानें श्रीदासगणूंना बजावून सांगितलें. 'याद राखा. आईंच्याकरितां मी तुमच्यावर अब्रूनुकसानीची फिर्याद करीन आणि त्यासाठी कितीहि खर्च आला तरी शेवटपर्यंत लढेन. श्री. चांदोरकराचा वशिला वरच्या कोर्टांतून तुमच्या कामीं येणार नाहीं, हें पूर्ण लक्षात ठेवा.'' ही गोष्ट घडणें खरोखरीच शक्य होतें. म्हणून उगीच कोर्टकचेऱ्या नकोत, ह्या हेतूनें श्रीदासगणूंनीं आपलें तें विडंबनात्मक काव्य फाडून टाकलें. तें प्रसिद्ध केलें नाहीं. हें सर्वच प्रकरण भक्तीच्या खऱ्या मार्गामध्यें विक्षेप निर्माण करणारें असल्यानें आणि साधकाच्या दृष्टीनें या प्रकारच्या निषेध करणें, अत्यंत अवश्य असल्यानें दासगणूंनीं या वस्तुस्थितीचा निराळ्या तऱ्हेनें उपयोग करून घेतला.

पुणतांबे येथील प्रसिद्ध सत्पुरुष श्रीचांगदेव यांचें कीर्तनोपयोगी आख्यान श्रीदासगणू लिहीत होते. त्या आख्यानाच्या संविधानकात चांगदेवांच्या जवळ एक विगलधवा ब्राह्मणी सेवा करण्यास येऊन राहिली, अशी काल्पनिक घटना गृहीत धरली आणि शिरडी येथील वस्तुस्थितीला धरून तिचें वर्णन केलें.

आर्या—" पुण्यस्तंभीं केला मठ केशवदास चांगदेवांनी।
तैं त्याजवळ रहाया आलीसे एक ब्राह्मणी तरुणी॥

अभंग—कुंचा करोनी केसाचा। पंथ झाडी सद्गुरूचा।
ऐशी निर्वाणीची भक्ति। पाहुनि भोळे आनंदती।
परि चांगदेवा मनीं। येई तिटकारा क्षणोक्षणीं।
गणू म्हणे गारे मत। पारखी का वाखाणित॥

साकी—तिची पाहुनी दांभिक भक्ति चांगदेव साधूसी।
क्षणाक्षणा संताप बहुत ये अनीति ही संतासी।

पटते का सांगा, द्विज न गौरवी मातंगा ॥

श्लोक—एके दिनीं बहुत कोपाचि चांगयाला ।
आला करें धरुन झोडियलें तियेला ।
त्याचा ति अर्थ उलटा करुनी जगासीं ।
सांगे म्हणे अजि मी पात्र गुरुकृपेसी ॥

दिंडी—साधुपुरुषा संताप कसा येतो ।
काय कौमुदिपासून ताप होतो ।
असे वदती जन बघुनि चांगयाला ।
कुणी न बघती त्यांतील इंगिताला ॥ '

शेवटीं अती झालें, त्यावेळीं कांहीं विचारवंत मंडळी एकत्र झाली, ते बाईस म्हणाले,

पद (लावणी)—" तूं विगतधवा ब्राह्मणी सकेशा खरी ।
आहेस तरुण त्यांतुनी नको राहूं मठाभीतरी ।
नेसशी धवल पातळा विरक्तापरी ।
डोईस तेल वासाचें, बुचड्यांत सुमनमंजिरी ।
मनगटी मणी तुळशीचे, तुवां बांधिले ।
ढळढळीत तसें निज भाळां, वैष्णवी चिन्ह रेखिलें
चपलता तुझ्या अंगिची, अलौकिक खरी ।
शृंगाररूप मेघांची, तूं वीज मन्मथांबरी ।

चाल कृष्णाची मूर्त ती करीं । धरिली त्वां जरी ।
परि न ती खरी । ढोंग तें वाळे, समजलों आम्ही अंतरी ॥
वाचिशी भारतभागवता । भोळे फसविण्या ।
नको रांधूं मुखीं ज्या दंत, त्या कळाति वाळूच्या कण्या ।
श्रीचांगदेव महासिद्ध, तयांच्या मठीं ।
राहे न सांग शोभे का, केशरा गुवाची उटी ।

चाल गणु म्हणे जेथ अस्सल । तेथ नकल फजित पावेल ।
म्हणुन जा दूरीं । नको वसे सराफा घरीं ॥

ओवी ऐसें बोलून ब्राह्मणी । बाहेर काढिली मठांतुनी......"

असें हें सर्व स्वतंत्र प्रकरण काल्पनिकरीत्या रचून चांगदेवांच्या चरित्रामध्यें समाविष्ट केल्यानें कायद्याच्या कक्षेत राहून इष्ट हेतु साध्य

करणें, हें सहज सोपें झालें. हें आख्यान शिरडीस त्यांनीं श्रीसाईबाबांचे समोरच कथा करतांना लाविलें. तें ऐकून बाबा हळूच हंसत होते. राधाकृष्ण आईविषयीं आदर असणारी मंडळी मात्र कथेंतून उठून गेली. विरोधी लोक पुष्कळ जळफळले; पण त्यांना आता प्रत्यक्ष कांहींहि करता येण्यासारखें नव्हतें. श्रीदासगणूंच्याविषयीं मनामध्यें आढी धरून त्यातील कांहींनीं त्यांना छळण्याचा अनेक प्रकारें प्रयत्न केला, पण श्रीदासगणूंचा हेतु मुळामध्यें अत्यंत सोज्वळ होता. त्याची भूमिकाहि परमार्थतः अत्यंत शुद्ध होती आणि वस्तुस्थितीहि प्रत्यक्षात वर्णन केल्याप्रमाणेंच असल्यानें त्यांना स्वतःला याची कांहीहि खंत वाटली नाही. लोकांच्या निंदेला वा उपहासाला वा छळालाहि न मोजण्याइतका खमगपणा त्यांच्या वृत्तींत मूळातच होता.

असें हें कटुतेचें वातावरण बऱ्याच काळपर्यंत टिकलें होतें. हळूहळू थोडी थोडी मंडळी श्रीदासगणूंच्या पक्षाला येऊन मिळूं लागली होती. पुढें या बाई अत्यंत लाच्छनास्पद स्थितीत मरण पावल्या. पंचनाम्यापर्यंत वेळ आली. कसेंबसें तें प्रकरण मिटवावें लागलें. त्या वेळीं मात्र बहुतेक सर्वांचा भ्रमनिरास झाला आणि श्रीदासगणूंचें म्हणणें शब्दशः किती खरें होतें, हे लोकांच्या प्रत्ययाला आलें. श्रीदासगणूंनीं आपल्या आयुष्यात अनेकांचा असा दंभस्फोट केला आहे.

मी जर कशाचा द्वेष करीत असेन तर तो भ्याडपणाचा होय. भ्याडपणा अत्यंत घातुक. तुम्ही त्या दुर्गुणाला जवळ करू नका. मला राजकारण समजत नाहीं. माझा राजकारणावर विश्वास नाहीं. ईश्वर आणि सत्य या दोनच गोष्टीं मी मानतो व त्यांना भजतो. त्यांविरहीत बाकी सारा फापटपसारा आहे.

—विवेकानंद

※ उत्कृष्ट कागद ※ आकर्षक रचना
※ स्वच्छ व सुबक छपाई
बॉम्बे सेंट्रल प्रेस
मुरलीधर टेंपल कंपाऊंड, ठाकुरद्वार पोस्टाशेजारीं
जगन्नाथ शंकरशेट रोड, ठाकुरद्वार मुंबई २

चढाईखोरांचा पाडाव करा

****

—श्री शंकराचार्य

शृंगेरी पिठाचे श्री जगद्गुरु श्री शंकराचार्य यांनी सध्यांच्या आणीबाणीच्या प्रसंगी भवान्स जर्नलद्वारें राष्ट्राला उद्देशून पुढील संदेश दिला आहे.

अहिंसा ही दैवी संपदा आहे. आसुरी संपदेच्या ती विरुद्ध आहे. अहिंसा ही एक प्रकारची तपस्या आहे. त्याचप्रमाणें भगवताच्या चरणापाशीं जाण्याचा तो एक मार्ग आहे. आणि म्हणूनच 'अहिंसा परमो धर्मः' असें म्हटलें आहे.

याशिवाय दुसरीही एक आज्ञा आहे. ती कोणती? 'हन्यादेव अवि चारयत्' कोणत्याहि प्रकारें विचार न करतां शत्रूला हाणावें. या दोन्ही शिकवणुकींचा आपणास सुमेळ घालता आला पाहिजे. जे तुमच्याशीं किंवा कोणाशीही न्यायधर्मानें वागतात त्यांच्या वाट्यास तुम्ही जाऊ नका. त्यांच्या भावना दुखवू नका. शब्दानें, कृतीनें वा कोणत्याही रीतीनें त्यांची मनें दुखवू नका. जे तुमच्यावर आघात करीत नाहीत त्यांच्यावर तुम्हीं आघात करूं नका. लहान गोष्टी ज्या तुमच्या मनाविरुद्ध घडतात, त्यांच्याकडे दुर्लक्ष करा. त्याना प्रेमानें जिंका.

दुष्टांना शासन झालेंच पाहिजे

परतु या जगात आततायी व स्वार्थी लोक असतात त्यांचें काय? ते लुटालूट करतात, दुसऱ्याना लुबाडतात, अकारण छळतात, स्त्रियाची अब्रू लुटतात. त्यांचें काय? ते अत्याचार पहातच रहावयाचें काय? नाहीं. त्यांना शासन हे झालेंच पाहिजे. त्यांच्यावर हल्ला करून त्याना नामोहरम करण्यात आलेंच पाहिजे. तेथें दया माया नाही. 'हन्यादेव अविचारयेत्.'

भीम वयानें लहान होता. त्या वयातही त्याची खुमखुमी दिसून यावयाची. ती त्यानें आटोक्यात ठेवावी म्हणून माता कुंती त्याला म्हणे 'बाळ दुसऱ्यांच्या कारभारांत आपण लुडबूड करू नये रे!'

यावर भीम म्हणे, 'असें का, बरें आहे.' मध्येंच अर्जुन म्हणाला, 'बंधो! तुझ्या कामकाजांत दुसऱ्या कोणी लुडबूड केली तर तूं काय करशील रे?'

"मी ती गोष्ट केव्हाहि सहन करणार नाहीं, मी त्याचा ताबडतोब समाचार घेईन!" भीमानें उत्तर दिलें.